

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Доляновської Інни Миколаївни на дисертацію

Сендецького Володимира Романовича на тему «Кадрове забезпечення судової реформи 1864 р.: на матеріалах функціонування судових палат в українських землях», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Сендецького Володимира Романовича є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Суттєвим чинником розв'язання проблеми забезпечення системи правосуддя висококваліфікованими кадрами є впровадження сучасних освітніх технологій у процес формування концепцій підготовки юридичних фахівців. У цьому контексті особливої теоретичної значущості набуває ґрунтовний аналіз історичного досвіду попередніх поколінь у сфері теоретичної освіти та практичної підготовки юристів, що створює підґрунтя для його адаптації та наукового переосмислення в сучасних умовах. Практична цінність такого підходу полягає у можливості використання перевірених методів і моделей підготовки кадрів у процесі модернізації національної системи правосуддя. У цьому зв'язку особливий науковий інтерес становить механізм підготовки фахівців, що функціонував у період реалізації судової реформи 1864 року.

У дисертаційному дослідженні на основі аналізу матеріалів діяльності судових палат на українських землях наприкінці XIX — на початку XX століття здійснено комплексне історико-правове дослідження проблем кадрового забезпечення судової реформи 1864 року, що дозволяє поглибити теоретичні уявлення про закономірності формування судової системи та водночас виробити практичні підходи до її вдосконалення в сучасних умовах.

Окрему увагу приділено з'ясуванню причин і передумов проведення судової реформи 1864 року в російській імперії, які розглядаються крізь призму сукупності політичних, соціальних та економічних чинників, що накопичувались упродовж тривалого часу до середини ХІХ століття. Обґрунтовано, що одним із ключових стимулів до реформування стала неспроможність застарілої судової системи ефективно виконувати свої основні функції, зокрема забезпечення справедливості та захисту прав громадян. Недосконалість законодавчої бази, інституційна залежність судових органів від адміністративного апарату, а також поширені корупційні практики зумовили глибоку кризу довіри до існуючої системи правосуддя.

Судова реформа передбачала формування нової моделі судової системи, ефективне функціонування якої було можливим лише за умови залучення висококваліфікованих юридичних кадрів, що відповідали визначеним професійним вимогам. Участь у судовому процесі, побудованому на засадах змагальності та відкритості, потребувала не лише ґрунтового знання законодавства, а й сформованих навичок критичного мислення, аналізу фактичних обставин справи та ухвалення рішень на основі правових норм. У зв'язку з цим розроблення проєктів судової реформи супроводжувалося посиленою увагою до проблеми кадрового забезпечення нової судової системи. Перед законодавцем постало завдання створення ефективного механізму підготовки фахівців, здатних забезпечити належне функціонування органів правосуддя.

Наведені положення свідчать про значну актуальність досліджуваної проблематики в сучасних умовах. Комплексний історико-правовий аналіз кадрового забезпечення судової реформи 1864 року має вагоме значення для вдосконалення національної судової системи, оскільки сприяє не лише уникненню помилок минулого, але й раціональному використанню набутого позитивного досвіду у сфері судочинства з метою його ефективного впровадження в сучасних правових реаліях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснено в контексті науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційному дослідженні є послідовними, логічними, обґрунтованими та відповідають обраній тематиці дослідження. Їх достовірність зумовлена належним методологічним інструментарієм, що включає широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження.

Основою методологічного апарату дослідження стало використання діалектичного методу, який дозволив найповніше розкрити предмет дослідження та реалізувати поставлені завдання.

У процесі підготовки дисертаційного дослідження було використано широкий спектр спеціальних наукових методів, що забезпечили комплексність аналізу та досягнення наукових цілей. Так, використання історичного методу надало змогу простежити причини та передумови судової реформи 1864 року, а також виявити особливості створення судових палат в українських губерніях російської імперії. Завдяки структурно-функціональному методу було здійснено аналіз практичної роботи судових органів після запровадження реформи. А використання нормативно-порівняльного та формально-юридичного методів надали можливість здійснити ретельний аналіз підходів до формування кадрового забезпечення судової реформи та окремих положень нормативно-правових актів, у яких

визначалися організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової реформи.

Архітектура дисертаційного дослідження вибудована логічно, послідовно та відповідає поставленим науковим завданням. У першому розділі автор зосереджується на організаційно-правових основах реформування судової системи в середині XIX століття. У його межах здійснюється з'ясування причини та передумов судової реформи 1864 року, її принципів та основних інститутів, особливостей запровадження в українських землях досліджуваного періоду. У другому розділі дисертант переходить безпосередньо до специфіки створення судових палат в окремих українських губерніях як елементу судових реформаций середини XIX століття. У третьому розділі окреслюється вирішення проблем кадрового забезпечення внаслідок впровадження судової реформи 1864 року. Запропоновані положення мають теоретичне та практичне значення та логічно завершують дисертаційне дослідження.

Обґрунтованість сформульованих положень додатково підтверджується ґрунтовною джерельною базою, яка охоплює наукові, нормативні та довідкові джерела і налічує 203 найменування.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави дійти висновку, що мету, визначену у вступі роботи, здобувачем повністю досягнуто, а всі поставлені наукові завдання послідовно виконано. Зазначене відображено у ключових положеннях дисертації, які сформульовані автором самостійно, характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю та відзначаються достатнім рівнем наукової новизни.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження за своїм змістом і характером є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним історико-правовим дослідженням кадрового забезпечення судової реформи 1864 року, здійсненим на основі

аналізу матеріалів функціонування судових палат на українських землях наприкінці XIX — на початку XX століття.

Серед найбільш важливих наукових результатів, що визначають новизну дисертаційної роботи можна відзначити наступні:

вперше

встановлено, що судова реформа 1864 р. сприяла формуванню нової судової служби, що включала запровадження юридичної професії; суттєво вплинула на розвиток юридичної освіти та науки, появу численних спеціалізованих видань юридичного спрямування, а також започаткування діяльності наукових юридичних товариств, що стало основою для подальшого становлення й удосконалення правової системи;

охарактеризовано, що основна проблема незадовільної роботи судової системи в дореформений період полягала не лише у недосконалості законодавчої бази, але й у низькому професійному рівні та моральній недоброчесності суддів і судових чиновників; вирішення даної проблеми визначало потребу підготовки за короткий проміжок часу значної когорти освічених, компетентних і моральних юристів, зумовило реформу правової освіти, зокрема відкриття юридичних спеціальностей у закладах освіти із залученням до викладання провідних фахівців-юристів того часу;

удосконалено:

твердження про те, що численні спроби інтегрувати державні установи в рамки правових норм постійно наштовхувалися на опір імперської влади, що доволі чітко демонструвало складність реформування правової системи в російській імперії;

поняття щодо сутності кадрового забезпечення судової реформи, під яким слід розуміти комплексну та цілісну систему принципів, методів, способів, форм, заходів і засобів, які забезпечували правове регулювання службових відносин усіх працівників.

набули подальшого розвитку:

твердження про те, що принципи швидкого, рівноправного та справедливого судового процесу, проголошені під час судової реформи у російській імперії, не завжди вдавалося реалізувати;

постулати щодо врахування практичного досвіду трансформаційних процесів судової системи російської імперії другої половини XIX – початку XX століття.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.
Висновки та рекомендації, запропоновані і обґрунтовані в дисертації, можуть бути застосовані у:

- у правотворчості – висновки та пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні, можуть слугувати основою для підвищення ефективності розроблення нормативно-правових актів, а також для виявлення та усунення наявних прогалин і колізій у чинному законодавстві;

- у правозастосовній діяльності – результати дослідження матимуть практичну користь у межах реформування судової системи на сучасному етапі державного розвитку України;

- у науково-дослідній сфері – запропоновані ідеї можуть бути застосовані під час вивчення питань, пов'язаних із реалізацією судової реформи;

- у навчальному процесі – матеріали роботи стануть корисними для студентів і викладачів у рамках дисциплін «Історія держави і права України», «Історія України», «Історія політичних та правових вчень», «Політологія», «Теорія держави і права» та спеціалізованих курсів у закладах вищої освіти, а також у процесі написання підручників і навчально-методичних посібників.

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені в 7 наукових працях, серед яких: 3 статті опубліковано у наукових періодичних виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз (дві з них написані автором у співавторстві), 1 наукову статтю опубліковано у закордонному виданні, що проіндексоване у базі даних

Scopus (у співавторстві), а також 3 публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Опубліковані наукові праці дисертанта, зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам, установленим для здобуття ступеня доктора філософії, та належним чином відображають основні результати проведеного наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація має логічну структуру, матеріал викладено послідовно, що дозволяє прослідкувати зв'язок поставлених завдань та зроблених висновків. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів із висновками до кожного розділу, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 289 сторінок, з них основний текст займає 268 сторінок. Список використаних джерел складається із 203 найменувань і займає 21 сторінку.

Матеріал викладено українською мовою з дотриманням правил правопису в науковому стилі. Оформлення відповідає встановленим стандартам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Анотація відповідає змісту основного тексту, стисло відображає основні наукові результати із зазначенням наукової новизни та практичного значення.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій автора порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дослідження Сендецького Володимира Романовича, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування щодо деяких положень, які мають дискусійний характер і можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок:

1. У дисертації справедливо підкреслюється, що судова реформа середини XIX століття була однією з найбільш послідовних і успішних ініціатив царської адміністрації в рамках реформаторських перетворень 1860–1870-х років. Безперечно, судові статuti 1864 року закріпили низку

принципів, які мали яскраво виражену демократичну та прогресивну сутність, включаючи гласність судових процесів, змагальність сторін, незалежність судової влади, інститут суду присяжних, а також рівність громадян перед законом. У цьому зв'язку постає логічне питання про практичну реалізацію цих проголошених принципів за умов тодішньої державної реальності. Зокрема, чи справді задекларовану рівність вдалося досягти в умовах існування жорсткої владної вертикалі, значного адміністративного тиску та обмеженої автономії судової влади?

2. Оцінюючи роботу автора, варто позитивно відзначити його прагнення проаналізувати принципи функціонування судових установ у контексті впровадження судової реформи. Це актуальна і складна тема, яка вимагає всебічного дослідження. Розгляд специфічних механізмів реформ потребує більш детального занурення у широкий спектр суспільно-політичних і правових чинників, які одночасно формували або суттєво коригували діяльність судових інституцій. Такі аспекти є надзвичайно важливими для повного розуміння сутності реформаторських процесів. Доцільним був би аналіз історичних свідчень та додаткових джерел, що допомогли б глибше дослідити вплив цих чинників на розвиток системи судочинства. Вважається, що дисертант міг би запропонувати більш розгорнуті аргументи стосовно цієї проблематики, що суттєво посилить академічну цінність проведеного дослідження.

3. Значна увага у дисертації зосереджена на періоді контрреформ, коли політика самодержавства почала домінувати і суттєво впливати на функціонування судової системи, зокрема через обмеження ролі адвокатури. Автор резонно наголошує на цьому аспекті, однак текст залишає відкритими важливі питання щодо мотивів і передумов такого повороту державної політики. Детальніша аргументація цього аспекту значно посилила б загальну концептуальну чіткість дослідження і його аналітичну основу.

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного

дослідження та не знижують його наукової й практичної значущості. Загалом робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному та методологічному рівні.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Сендецького Володимира Романовича на тему: «Кадрове забезпечення судової реформи 1864 р.: на матеріалах функціонування судових палат в українських землях», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійним, логічно завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним дисертантом на високому теоретичному та методологічному рівні як кваліфікаційна наукова праця.

Дисертаційна робота містить науково обґрунтовані теоретичні положення та практичні висновки, характеризується внутрішньою єдністю змісту, послідовністю викладу матеріалу та свідчить про особистий внесок автора у розвиток вітчизняної юридичної науки, зокрема щодо інституту юридичної відповідальності як виразу ціннісних орієнтирів суспільства, показника зрілості правової системи та здатності держави гарантувати права і свободи людини, через який право реалізує свою охоронну функцію, забезпечуючи правопорядок та справедливість.

Дисертаційне дослідження, отримані результати та його оформлення відповідають спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

З урахуванням викладеного, Сендецький Володимир Романович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Університету економіки та права «КРОК» Інна ДОЛЯНОВСЬКА

 Александр Паламов засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
Університету економіки та права "Крок"

" 01 " 06 2026 р.